

NIEKTÓRE RÓŻNICE MIĘDZY ROSYJSKIM JĘZYKIEM KSIAŻKOWYM A POTOCZNYM

UWAGI WSTĘPNE

Szczególne zainteresowanie językiem potocznym zrodziło się wśród językoznawców i dydaktyków na gruncie reformy celów i metod nauczania języków obcych w latach czterdziestych dwudziestego wieku. Językoznawstwo dostarczyło podstaw teoretycznych do rozwoju nowych metod¹. Preferowanie formy, struktury legło u podstaw metod kierunku lingwistycznego. Jego zwolennicy starali się wykazać zasadność nauczania w pierw języka mówionego, a dopiero później pisanego. Taka kolejność ułatwia opanowanie struktur danego języka. Język pisany jest bowiem w dużej mierze graficznym odbiciem struktur żywego języka potocznego².

Wyodrębnieniu, a następnie analizie tych różnic poświęcają w ostatnich dziesięcioleciach swe prace językoznawcy i dydaktycy. Uznawanie, a z kolei respektowanie tych różnic jest podstawą rozwoju nowoczesnych metod nauczania języków obcych³. Na Zachodzie (zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych) kontynuują działalność ośrodki naukowe zajmujące się analizą merytoryczną wymienionych zagadnień. Wzrost zainteresowań językiem potocznym w aspekcie praktyki nauczania języków obcych obserwuje się również

¹ Wspomina o tym między innymi B. Wieceorkiewicz w artykule: *Proces nauczania języka obcego w świetle współczesnej wiedzy językoznawczej*, „Język Rosyjski”, 1966, nr 4, s. 10 i następne.

² Szczegółowe uwagi na ten temat znajdujemy między innymi w pracy: B. Bielajew, *Zarys psychologii nauczania języków obcych*, PZWS, Warszawa 1969, rozdział VII i VIII.

³ W związku z powyższym w ostatnich dziesięcioleciach obserwuje się w Anglii i w innych krajach rozwój tzw. „metod XX wieku” (Twentieth Century Methods). Rozróżniamy tu następujące metody szczególne: a) metoda bezpośredniego kojarzenia (Association Method), b) metoda naturalna (Natural Method), c) metoda ustna (Oral Method), d) metoda sytuacyjna (Situation Method). Wymienionym metodom, poza wypracowanymi w An Arbor, wciąż jeszcze brak dostatecznej podstawy teoretyczno-naukowej.

w Związku Radzieckim⁴. Dydaktycy i językoznawcy radzieccy reprezentują stanowisko, w myśl którego rozwój metod preferujących nauczanie języka potocznego ma przełomowe znaczenie dla rozwoju dydaktyki⁵. Jeszcze jednym dowodem aktualności tego zagadnienia jest fakt, że od lat znajduje się ono w centrum zainteresowania międzynarodowych konferencji i seminariów dydaktycznych⁶. Analiza różnic między językiem książkowym i potocznym jest jednym ze źródeł uzyskiwania wiedzy merytorycznej, która określa treści nauczania szkolnego.

Świadectwem powszechności takiego rozumienia problemu są opinie wyrażane przez dydaktyków z różnych środowisk. Zainteresowanie rosyjskim językiem potocznym w aspekcie dydaktycznym notuje się w NRD⁷, NRF⁸, Czechosłowacji⁹, Bułgarii¹⁰, Rumunii¹¹, a także w Polsce¹².

Istotne znaczenie dla tematu niniejszej rozprawki mają wyniki analizy rosyjskiego języka potocznego dokonanej przez naukowców radzieckich. Dlatego celowe wydaje się przypomnienie niektórych publikacji. Ich autorami są: W. W. Winogradow¹³, T. Winokur¹⁴, N. S. Wałgina¹⁵,

⁴ Potwierdzeniem takiego rozumienia problemu jest między innymi opinia A. Mirolubowa. W artykule *Osnownyje woprosy priepodawania inostrannyh jazykow* autor ten konstatuje: „Traktowanie języka ustnego jako jednego z podstawowych zadań praktyki nauczania skłoniło do zwrócenia uwagi na rolę nawyków języka ustnego” („Inostrannyje jazyki w szkole” 1961, nr 1).

⁵ Mówi się o tym między innymi w opracowaniach: *Po woprosam priepodawanija inostrannyh jazykow*, „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1966, nr 6; J. G. Owsijenko, *Słowar' najboleje upotriebimych slow russkoj razgowornoj rieczki*. W: *Aktualnyje problemy leksikologii. Tiezisy dokładow lingwistycznej konferencji*, Nowosibirsk 1967.

⁶ Szczegółowo omawia to zagadnienie W. P. Striezikozin w artykule: *O chodie wywołnienija prikaza Ministra proswieszczenija RSFSR ot 5 VII 62 goda nr 219 „Ob ulużczenii izużczenija inostrannyh jazykow i mierach po dalniejszemu ulużczeniju etoj raboty*”, „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1966, nr 6.

⁷ U. Szooł, *O niekotorych tiendencijach w sowriemiennoj mietodikie obuczenija jazykam*, „Inostrannyje jazyki w szkole” 1966, nr 6.

⁸ E. Sowińska, *Niektóre problemy nauczania języków obcych na tle doświadczeń w NRF*, „Języki obce w Szkole”, 1960, nr 6.

⁹ A. Piellenkowa, *O postanowkie priepodawanija inostrannyh jazykow w Czechosłowakii*, „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1962, nr 1.

¹⁰ A. Illijewa, *Ob osnownych mietodach obuczenija inostrannym jazykam w bołgarskoj szkole*, „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1962, nr 1.

¹¹ M. Botez, *Organizacija priepodawanija inostrannyh jazykow w sriedniej szkole*. „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1962, nr 1.

¹² O. Spirydowicz, *O aktywną metodę nauczania języka rosyjskiego*, „Język Rosyjski”, 1964, nr 1—2.

¹³ W. Winogradow, *Itogi obsużdienija woprosow stilistiki*, „Woprosy jazykoznanija”, 1956, nr 1.

¹⁴ T. Winokur, *K charakteristike poniatija „razgowornaja riecz”*, „Russkij jazyk w nacionalnoj szkole”, 1965, nr 2; T. Winokur, *Ob elliptycznej słowopotrieblenii w sowriemiennoj razgowornoj rieczki*. [w:] *Razwitije leksiki sowriemiennoego russkogo jazyka*, Moskwa, „Nauka”, 1965; T. Winokur, *Niektoryje osobienności stilistycznej sistemi sowriemiennoego russkogo jazyka*. „Russkij jazyk w nacionalnoj szkole”, 1966, nr 4.

¹⁵ N. S. Wałgina, *Sowriemiennyj russkij jazyk*, Moskwa, „Wysszaja Szkoła”, 1961.

A. N. Gwozdiew¹⁶, W. G. Kostomarov¹⁷, J. A. Trofimowa¹⁸ i inni¹⁹.

Sformułowania zawarte w licznych pracach tych autorów świadczą również i o braku koniecznych ustaleń w tym zakresie. Za próbę sprecyzowania takich ustaleń można uznać treść i rezultaty dyskusji zainicjowanej przez Kostomarowa. Była ona kontynuowana w latach 1965—1967 na łamach czasopisma „Russkij jazyk w nacionalnoj szkole”. W artykule podsumowującym Kostomarov słusznie stwierdza, że na obecnym etapie rozwoju języka i społeczeństwa nie należy ignorować roli żywego języka potocznego²⁰. W związku z przyjętym stanowiskiem Kostomarov opowiada się również za niezbędnością określonych badań w tej dziedzinie. Zgodnie z sugestiami, które formułuje Kostomarov nasuwa się wniosek, że związek między elementami książkowymi i potocznymi można uważać za podstawowe źródło postępu w rozwoju języka.

Taka interpretacja zagadnienia wywiera wpływ na proces nauczania języka. Stąd wynika konieczność zapoznania się ze stanem wiedzy językoznawczej w tym zakresie.

KWESTIE TERMINOLOGICZNE I STAN BADAŃ NAD JĘZYKIEM POTOCZNYM

Analizując radziecką literaturę zagadnienia nietrudno zauważyć rozbieżności w kwestiach terminologicznych. Dla określenia równorzędnych pojęć używa się terminów: język potoczny, mowa potoczna, mowa ustna oraz: mowa pisana, mowa książkowa, język książkowy²¹.

Brak precyzji i jednomyślności w dziedzinie terminologii wynika z faktu, że nie rozstrzygnięto jeszcze zasadniczych kwestii związanych z zagadnieniem języka potocznego. Analizując literaturę przedmiotu łatwo skonstatować, że dokonane już badania mają charakter jednostronny. Autorzy opi-

¹⁶ A. N. Gwozdiew, *Oczerki po stilistike russkogo jazyka*, Moskwa, „Proswieszczenije”, 1965.

A. N. Gwozdiew, *Sowriemiennyj russkij literaturnyj jazyk*, Moskwa, Gosuczpediz, 1965, t. II.

¹⁷ W. G. Kostomarov, *Razgowornaja riecz: opriedielenije i rol w priepodawanii*: „Russkij jazyk w nacionalnoj szkole”, 1965, nr 1.

W. G. Kostomarov, *K itogam diskussii o razgowornoj rieci*. „Russkij jazyk w nacionalnoj szkole”, 1966, nr 6.

¹⁸ E. A. Trofimowa, *Izuczenije struktury razgowornoj rieci — aktualnaja zadacza sowriemiennoj lingwistiki*. Moskwa 1963.

¹⁹ Mam na myśli między innymi liczne publikacje N. J. Szwidowej oraz artykuły, których autorką jest A. Łaptiewa.

²⁰ Kostomarov, *K itogam diskussii o razgowornoj rieci*, s. 12.

²¹ Dyskusji wokół tych zagadnień dotyczą między innymi publikacje: J. A. Trofimowa, *Prijomy wyrażenija wzaimoswiazii rieplik dialogiczeskoj rieci*, Moskwa 1964; W. G. Kostomarov, *O razgraniczenii terminow „ustnyj” i „razgowornyj”, „piśmiennyj” i „knižnyj”*. [w:] *Problemy sowriemiennoj filologii*. Moskwa 1965; N. J. Szwidowa, *Oczierki po sintaksisu russkoj razgowornoj rieci*. Moskwa 1958.

sują poszczególne zjawiska gramatyczne z zakresu języka potocznego. Interesują się również jego właściwościami leksykalnymi. Często jednak klasyfikacja ma charakter intuicyjny²².

Ze względu na fakt, że podjęte przeze mnie rozważania są ściśle związane z dydaktyką języka rosyjskiego, konieczne wydaje się zasygnalizowanie stanu badań teoretycznych.

ZAKRES SEMANTYCZNY TERMINU „JĘZYK POTOCZNY”

Przyjmując powszechne w polskich źródłach określenie „język książkowy”, równoległe będę stosowała termin „język potoczny”. Dla potrzeb praktycznych związanych z nauczaniem języka rosyjskiego w polskiej szkole potrzebne jest możliwie ściśle sprecyzowanie treści terminu „język potoczny” oraz jego zakresu semantycznego.

Z obszernej literatury zagadnienia mogłoby wynikać, że na język potoczny składają się akty powiadomienia językowego, stosowane przez ludzi z wykształconego środowiska miejskiego i że te konstrukcje językowe są związane znaczeniowo ze sprawami życia codziennego. Powyższe określenie jest jednak nieściśle. Brak w pełni adekwatnej definicji tłumaczy się faktem, że granice semantyczne między językiem książkowym a potocznym oraz między językiem potocznym a gwarami i żargonami, są z natury rzeczy dość płynne. Nie ulega natomiast wątpliwości, że typową i podstawową formą języka potocznego jest dialog²³. Mimo że w źródłach nie zawsze używa się określenia „sytuacyjny”, to jednak z treści wynika zawsze jednoznacznie, że mowa jest o dialogu sytuacyjnym.

Język książkowy w odróżnieniu od potocznego jest tworzywem, z którego powstają wypowiedzi oficjalne: w formie referatów, wykładów, opisów literackich, opracowań naukowych, a w pewnym stopniu również i wypowiedzi publicystycznych.

Ze względu na odmienność pełnionych funkcji język potoczny różni się pod wieloma względami od książkowego. W związku z powyższą konstatacją trzeba podkreślić, że język potoczny, podobnie jak książkowy, ma ściśle określoną budowę. Jego normy są bardziej jednoznaczne i bardziej obowiązujące niż normy języka książkowego. Warunki bezpośrednioj

²² O. B. Sirotinina, *Poriadok słow żywoj razgownoj rieczy*. [w:] *Woprosy sintaksisa i stilistiki ruskogo literaturnogo jazyka*, Kujbyszew 1963, s. 7.

²³ Potwierdzeniem takiej zgodności sądów jest opinia znanej badaczki rosyjskiego języka potocznego T. Winokur: „Ustny typ języka jest z natury dialogiczny, bo warunki komunikacji językowej wymagają interlokutora” (T. Winokur, *Ob elliptičeskom słowoupotrieblenii w sowriemiennoj razgownoj rieczy*, s. 29).

komunikacji wykluczają bowiem możliwość przemyślanego wyboru form. Te konstrukcje, które są używane w momencie wypowiedzania się, są naturalne i niezbędne. Nie poprzedza ich wybór, są zatem stosowane intuicyjnie²⁴.

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH RÓŻNIC MIĘDZY JĘZYKIEM KSIĄŻKOWYM A POTOCZNYM

Te różnice mają charakter wieloplanowy. Występują we wszystkich kategoriach językowych: w fonologii i fonetyce, w morfologii, w leksyce oraz w składni. Ze względu na potrzeby praktyki nauczania celowe wydaje się omówienie najistotniejszych spośród nich w aspekcie wspomnianych potrzeb.

1. Fonologia i fonetyka

Język potoczny składa się z wypowiedzi ustnych, a więc jest językiem dźwięków (w oryginale: *zwuczaszczaja rzecz*). Powyższa konstatacja skłania do wyeksponowania roli intonacji jako atrybutu języka potocznego.

Rolę intonacji w tym aspekcie adekwatnie określa A. Pieszkowski²⁵. Podobnie jak Pieszkowski rozumieją współcześnie to zagadnienie N. J. Szwidowa²⁶, Ł. J. Polakowa²⁷, J. A. Trofimowa²⁸, I. R. Galperin²⁹, A. K. Sołowjowa³⁰, J. A. Bryzgunowa³¹ i inni. Interesujące jest spostrzeżenie Szwidowej, która zwraca uwagę na pilną potrzebę pracy badawczej w dziedzinie

²⁴ Mówi o tym Szwidowa w pracy: *Oczerki po sintaksisu russkoj razgowornoj rieci*. Moskwa 1958, s. 929 i nast.

Analogiczne stanowisko reprezentuje Nikolski, który konstatuje: „Dobieranie form wypowiedzi nie jest typowe dla języka potocznego w odróżnieniu od języka książkowego” (A. Nikolskij, *Oczerki po sintaksisu russkoj razgowornoj rieci*. Leningrad 1966, s. 125).

²⁵ Intonacja w języku potocznym spełnia funkcję wyrażania emocjonalnej treści wypowiedzi, zastępując niejednokrotnie formy gramatyczne. Wystarczy uświadomić sobie obfitość wołaczy i wykrzykników w języku potocznym oraz ich różnorodność intonacyjną, żeby przyznać, że nasze uczucia i myśli wyrażamy nie tyle słowami, co intonacją. Wspomina o tym między innymi A. M. Pieszkowskij w pracy: *Intonacyja i grammatika*. [w:] *Izbrannyje trudy*. Moskwa 1959, s. 177.

²⁶ N. J. Szwidowa, *K izuczeniju russkoj dialogiczeskoj rieci. Riepliki-powtory*, „Woprosy jazykoznanija”, 1956, nr 2, s. 67.

²⁷ Ł. J. Polakowa, *Niekotoryje osnovnyje modieli niepołnych priedłożenij (sowriemiennyj niemieckij jazyk)*. „Inostrannyje jazyki w szkole”, 1964, nr 2.

²⁸ E. A. Trofimowa, op. cit., s. 55 i nast.

²⁹ I. R. Galperin, *K problemie diffierencjacji stilej rieci*. [w:] *Problemy sowriemiennoj filologii*, „Nauka”, 1965, s. 72 i nast.

³⁰ A. K. Sołowjowa, *O niekotorych obszczich woprosach dialoga*, „Woprosy jazykoznanija”, 1965, nr 6.

³¹ J. A. Bryzgunowa, *Intonacyja i smysl priedłożenija*, „Russkij jazyk za rubieżom”, 1967, nr 1.

intonacji³². Konstatując powszechność opinii określającej rolę intonacji jako podstawową, trzeba przypomnieć, że badania, o których potrzebie wspomina Szwidowa, zostały już częściowo zrealizowane. Ich autorką jest Bryzgunowa³³.

W związku z przyjętą wyżej interpretacją miejsca i znaczenia intonacji należy sobie uświadomić fakt, że bogactwo rysunku intonacyjnego wypowiedzi języka potocznego w sposób istotny odróżnia je od wypowiedzi języka książkowego, które są o wiele uboższe intonacyjnie i na ogół mało emocjonalne. W zakresie fonetyki różnice między omawianymi kategoriami są mało istotne. Najogólniej polegają one na tym, że w języku potocznym o wiele częściej niż w książkowym występują uproszczenia grup spółgłosek, a także inne formy redukcji jakościowej i ilościowej. W procesie szkolnego nauczania języka rosyjskiego nie respektuje się w szerszym zakresie tej kategorii różnic. Dlatego omawianie w tym aspekcie zagadnień fonetycznych nie wydaje się potrzebne.

2. Morfologia

Niezależnie od tego, że system morfologiczny języka jest w zasadzie jednolity, w relacji: język książkowy — język potoczny notujemy pewne różnice. Niektóre z nich warto sobie uświadamiać ze względu na potrzeby praktyki nauczania języka rosyjskiego. Te różnice występują w granicach poszczególnych klas pojęciowych wyrazów³⁴.

a) Rzeczownik

Pewne struktury słowotwórcze charakterystyczne dla języka potocznego pełnią w języku książkowym tylko funkcje elementów stylizacji. Omówię je kolejno:

— Niektóre rzeczowniki męskoosobowe mają charakter pejoratiwów lub hipokoristików. Takie zabarwienie semantyczne powoduje przyrostek *-ysz*. Na przykład: *мальши, глупьши*.

³² Szwidowa konstatuje: „Poznanie właściwości języka potocznego tylko od strony jego formy słownikowo-gramatycznej jest tylko jednym z dwóch zadań. Ich oddzielenie może być usprawiedliwione jedynie niemożliwością równoczesnego i jednoznacznego rozstrzygnięcia przez badania. Dopiero rozwiązanie problemu naukowo-eksperymentalnego poznania intonacji, stworzy pełne możliwości charakterystyki języka potocznego” (N. J. Szwidowa, *Oczerki po sintaksisu russoj razgowornoj rieczj*, s. 926).

Szczegółowe dane z zakresu fonetyki z uwzględnieniem podziału na język książkowy i potoczny zawiera publikacja: M. W. Panow, *Russkaja fonetika*. Proswieszczenije 1967.

³³ Tu trzeba wymienić niektóre publikacje powołanej autorki. Są to: J. A. Bryzgunowa, op. cit.; J. A. Bryzgunowa, *Praktičeskaja fonetika i intonacija russkogo jazyka*. MGU 1963; J. A. Bryzgunowa, *Zwuki i intonacija russoj rieczj*, Moskwa 1969.

³⁴ Przy analizie morfologicznej opieram się głównie na klasyfikacji A. N. Gwozdiewa, którą stosuje on w pracy: *Oczerki po stilistike russkogo jazyka*. Uzupełniam ją własnymi uwagami, porównaniami i przykładami.

— Charakterystyczna dla języka potocznego oszczędność w stosowaniu językowych środków wyrazu wpływa na szerokie rozpowszechnienie formy genetiwu l. mn. z końcówką zerową. Powyższa właściwość dotyczy rzeczowników rodzaju męskiego. Na przykład: без погон, без баклажан, сто грамм. Końcówka -ow traktowana jest w podobnych wypadkach jako typowa dla języka książkowego.

— W wielu zwrotach frazeologicznych o charakterze potocznym stosuje się liczbę mnogą zamiast spodziewanej pojedynczej: на радостях, в сердцах. Przy pomocy takich form współmówca określa adekwatnie swój stan emocjonalny.

— Nazwiska z przyrostkiem -enko używane są w języku potocznym z końcówkami fleksyjnymi: Бабенко, Бабенки, о Бабенке itd.

b) Czasownik

Wśród czasowników można wyróżnić wiele form stosowanych tylko w wypowiedziach o charakterze potocznym⁸⁵. Omówię najbardziej typowe spośród nich:

— Wyrażanie czynności przyszłej przy pomocy form czasu przeszłego dokonanego: Ну, я пошёл (w znaczeniu: я иду).

Stosowanie tak zwanego *praesens historicum*, czyli formy czasu teraźniejszego, która określa minioną czynność lub wydarzenie: Вчера я иду и думаю... (w znaczeniu: Вчера я шёл и думал).

— Używanie formy 2 os. singularis zamiast 1 os. pluralis, co podkreśla uogólniający sens danego działania czy stanu: Ночью лежишь и боишься (w znaczeniu: бывает, ночью лежу и боюсь).

— Posługiwanie się formami czasu przyszłego prostego podkreśla trudności w skonstatowaniu faktu, czy wykonaniu czynności.

Я что-то не пойму вас (w znaczeniu: Я не понимаю вас) И не разберёшь, что здесь написано (w znaczeniu: Трудно разобрать, что здесь написано).

— W wypowiedzi, która składa się z dwóch czasowników w formie trybu rozkazującego sugeruje się niezbędność wykonania danej czynności lub zachowania określonego stanu: Смотри не забудь! Смотри не растеряйся!

— W języku potocznym orzeczenie występuje często w formie zwrotów frazeologicznych. Na przykład: Задеть за живое, выйти из терпения, прийти в негодование, без ножа зарезать, выжить из ума, положить зубы на полку, мозолить глаза.

c) Przymiotniki

Stopniowanie przez opisanie stosuje się tylko w języku książkowym. Natomiast tworzenie stopni przymiotników przez dodanie afiksu fleksyjnego

⁸⁵ Szczegółową analizę tego zagadnienia zawierają publikacje: A. W. Wasiljewa, *Głagol w razgownoj rieczii*. „Russkij jazyk za rubieżom”, 1968, nr 3; A. W. Wasiljewa, *Głagol w razgownoj rieczii*. *Imperativ*. „Russkij jazyk za rubieżom”, 1969, nr 1.

lub słowotwórczego jest powszechne we wszystkich stylach. Dlatego w języku potocznym używa się konstrukcji typu: Он был выше брата. Ты спокойнее других.

Hiperboliczny charakter nadają wypowiedzi konstrukcje języka potocznego, które składają się z przymiotnika w stopniu wyższym i genetiwu tegoż przymiotnika: Это делается *проще простого*. Наш дом? Он *ближе близкого*. Вам понятно? Да, *понятнее понятного*.

d) Zaimki

Pomijanie w języku potocznym zaimków osobowych zwiększa dynamizm wypowiedzi i przyspiesza tempo replik. Użycie zaimków osobowych jest tu zbędne również ze względu na określającą funkcję znaczeniową kontekstu i konsytuacji. Na przykład:

- Что ты делаешь?
- Читаю книгу.
- А что делал вчера вечером?
- Был в кино.

Что często pełni w mowie potocznej funkcję zaimka nieokreślonego: Ты бы поела *чего* (w znaczeniu: Ты бы съела что-нибудь). Подпрыгивал, словно его *что* подбросило (w znaczeniu: Подпрыгивал, словно его что-то подбросило).

e) Partykuły

W języku rosyjskim istnieje ponad sto partykuł. Każda z nich występuje w kilku znaczeniach, które są ewokowane przez intonację³⁶.

Partykuły podkreślają sens wypowiedzi i wzmacniają akcent logiczny, który pada na dany wyraz lub zwrot: Хотя экзамен-то твой брат сдал? Экзамен-то твой брат сдал?

Wiele partykuł wyraża stosunek mówiącego do treści replik współmówcy. Są to partykuły o znaczeniu modalnym³⁷.

— Partykuła *да* podkreśla stwierdzenie wyrażone formą czasownika: Да уж очень быстро ты устал.

— Dwukrotne powtórzenie partykuły *да* wyraża zdecydowane twierdzenie lub zniecierpliwienie: Да-да, ты прав, а я чуть было не забыла.

— *Да* w połączeniu z czasownikiem w formie trybu rozkazującego określa stan zniecierpliwienia czy zdenerwowania, które zostało spowodowane czymś

³⁶ Takie spostrzeżenia są zgodne z wynikami badań. Ich autorka, A. N. Wasiljewa, konstatuje: „W rosyjskim języku potocznym partykuły odgrywają ogromną rolę tworząc osobliwy koloryt bezpośredniości, ożywienia i wyrazistości. Obcokrajowca mówiącego „poprawnie” po rosyjsku bardzo często można poznać po braku partykuł w jego wypowiedziach”. (Wasiljewa, *Czasticy razgovornoj rieczzi*, MGU 1964, s. 3).

³⁷ Podaję tylko niektóre znaczenia wybranych partykuł. Tych znaczeń jest o wiele więcej; są one każdorazowo kształtowane przez intonację.

postępowaniem. Да оставьте меня в покое! Отстаньте же наконец! Да ты может нам и не нужен вовсе!

— *Вот* w połączeniu z innymi wyrazami niesamodzielnymi podkreśla różne stany emocjonalne spowodowane wypowiedzią interlokutora lub czymś postępowaniem: *Вот* и всё! (Zakończenie repliki, w której wyjaśnia się współmówcy swój stosunek do pewnych kwestii lub czyiegoś postępowania).

Inne przykłady z tej dziedziny:

- *Вот что я тебе скажу!* (początek repliki-odpowiedzi).
- *Вот вам и друг!* (ocena postępowania).
- *Вот тебе история!* (zdziwienie i oburzenie).
- *Вот так и надо!* (aprobata lub ironia).
- *Вот так-то бывает, друг!* (pejoratywna lub pozytywna ocena).
- *Вот именно!* (słuszność decyzji, postępowania, wypowiedzi).

Partykuły *же, даже* akcentują znaczenie wyrażone przy pomocy czasownika: Я же говорил тебе. Ты даже оправдать себя не умеешь. *Будто* wyraża pogównanie. Ты ведёшь себя будто ничего не понимаешь. *Было* w połączeniu z formą czasownika dokonanego w czasie przeszłym podkreśla fakt, że czynność nie została wykonana wskutek nieprzewidzianych okoliczności: Позавтракать было, совсем уже собралась, да призадумалась. Я собралась было уходить, но тут пришёл отец.

f) Wykrzykniki

Te luźne morfemy ekspresywne występują w roli bodźca skłaniającego do wypowiedzenia się. Ze względu na szeroki zakres semantyczny i bogaty ładunek emocjonalny wykrzykniki znajdują szerokie zastosowanie w komunikacji językowej dotyczącej spraw życia codziennego. Dlatego w języku dialogu sytuacyjnego obserwuje się powszechnie włączanie wykrzykników do struktury wypowiedzi.

Wykrzykniki mogą wyrażać tęsknotę, smutek, zdziwienie, rozpacz: Увы, его уже нет! Ах, до чего я устала от горя моего! Ах, пропало моё счастье!

Wykrzykniki А! О! Ну и ну! Ох! wyrażają zdziwienie i niedowierzanie. Na przykład: А! это ты?! Он женился всё-таки?! Ну и ну! Ох, разве это правда?!

Protest, niezadowolenie, potępienie wyraża się przy pomocy wykrzykników: а, ах, ах ты. Na przykład: Ах, я и не думаю слушать вас! Ах ты, негодяй!

Sarkazm, pogardę, ironię lub oburzenie wyrażamy wykrzyknikami фу, тьфу, у: Фу, как тебе не стыдно! У, за это ему полнейшее презрение!

Wykrzykniki występują również w roli form powitania: Здравствуй! Здравствуйте! Привет! Здорово! Сколько лет сколько зим!

Wykrzykniki алло, эй, ау mają charakter wołaczy. Na przykład: Эй, подожди! Алло это вам говорят!

Rozkaz, sygnał, wezwanie do uwagi, zgody, milczenia, wyrażają wykrzykniki: айда, ну, тсс і inne: Айда, не бойся! Ну, замолчи же наконец! Тсс, не хочь чтобы она услышала!

Nietrudno zauważyć, że właściwe zrozumienie zabarwienia semantycznego wykrzykników jest w dużym stopniu uzależnione od zrozumienia treści rysunku intonacyjnego i konsytuacji.

g) Spójniki

Niektóre spójniki i zwroty spójnikowe nadają wypowiedzi specyficzne zabarwienie. Są to między innymi spójniki kopulatywne: Ты ему и книги купи, и коньки и разные другие школьные принадлежности — откуда же деньги брать?! До чего он разошёлся: дай ему жилплощадь, да хорошую жену, да путёвку!

Powszechnie stosuje się też w języku potocznym spójniki rozłączne: ты либо не понял, либо не слушал меня.

Często używa się w języku potocznym spójnika, wyrażającego związek przyłączenia (присоединение): Я хочу учиться, да и условия есть.

Łatwo skonstatować, że spójniki charakterystyczne dla języka potocznego, to najczęściej spójniki parataktyczne.

3. Leksyka

Mimo znacznej ilości publikacji dotyczących leksyki języka potocznego nie jest ona jeszcze dokładnie zbadana.

Leksyka jest jedną z kategorii języka, w której notuje się istotne (także ze względu na potrzeby praktyki szkolnej) różnice między językiem książkowym a potocznym. Słownictwo potoczne trudno mimo to w poszczególnych wypadkach sklasyfikować w sposób jednoznaczny. Taka interpretacja jest zresztą powszechna. Dla opracowania normatywnego słownika leksyki potocznej niezbędne są wszechstronne badania. Równie konieczne jest, aby analiza uzyskanych wyników miała charakter decydujący w dziedzinie określania norm leksykalnych oraz ewentualnych zmian tych norm.

Współcześnie analizę rosyjskiego słownictwa potocznego niesłusznie badacze opierają na źródłach pisanych, kierując się najczęściej intuicją³⁸ przy klasyfikacji leksyki jako potocznej.

Ocena stylistyczna w tej dziedzinie polega więc na dużej dowolności

³⁸ Zob. m. inn. publikacje: *Sowriemiennaja russkaja leksikologija*, APN SSSR, Moskwa 1960; I. S. Achmanowa, *O stiliczeskoj diffierencjacji slow*, op. cit.; Jako novum można tu traktować badania prowadzone od roku 1968 przez Akademię Nauk Związku Radzieckiego. Pisze o tym J. A. Ziemskaja w pracy: *Russkaja razgowornaja riecz*, Moskwa 1968.

interpretacyjnej. Argumentem przemawiającym na rzecz słuszności powyższego stwierdzenia jest opinia, którą wyraża A. N. Gwozdiew, od wielu lat prowadzący badania w tym zakresie³⁹. Opinię Gwozdiewa podzielają zresztą inni językoznawcy.

Leksykę potoczną sklasyfikowano przyjmując na ogół za kryterium typowe sytuacje, w których pełni ona funkcję komunikatywną. W związku z tym w literaturze proponuje się podział leksyki potocznej na 12 podgrup⁴⁰. Wspomniany podział wydaje się jednak bezprzedmiotowy z punktu widzenia praktyki nauczania w polskiej szkole, gdzie słusniejsze jest przyjęcie innych wyznaczników klasyfikacji. Chodzi o uwzględnienie tych sytuacji życia codziennego, w których typowe jest posługiwanie się danym słownictwem.

W związku z powyższym proponuję podział na dwie grupy:

a) Leksyka typowa dla sytuacji społeczno-środowiskowych. Wyrazów wymienionej grupy używa się w procesie komunikacji językowej między jednostką i przypadkowo (lecz nieuniknienie) na co dzień spotykanymi członkami dorosłego społeczeństwa, są to sytuacje w sklepie, na poczcie, w tramwaju, na dworcu i inne.

W podobnych okolicznościach używa się między innymi podanych niżej zwrotów i wyrazów: здравствуйте, спасибо вам, дайте мне пожалуйста, вы можете мне сказать (объяснить), сколько стоит, сколько с меня, как доехать до..., вы на следующей остановке сходите?

b) Leksyka typowa dla sytuacji rodzinno-towarzyskich. Tworzy ona wraz z wyżej omówioną całość słownictwa, które jest potrzebne w podstawowych sytuacjach komunikatywnych życia codziennego. Słownictwo tej grupy dotyczy współżycia w rodzinie oraz bliskiego i nieprzypadkowego kontaktu na co dzień z kolegami czy innymi znajomymi.

Do wymienionej grupy należą przykładowo następujące wyrazy i zwroty: бабуся, мамочка, дочурка, она у меня такая (хорошая), не такой уж ты (маленький), можно, я приду (к тебе), пошли (на каток).

Określając potoczny charakter wyrazów sklasyfikowanych powyżej w dwóch grupach, uwzględnia się częstotliwość sytuacji życia codziennego, w których znajdują one zastosowanie. Stąd właśnie niezbędność czynnego władania tymi wyrazami i konstrukcjami.

4. Słownictwo potoczne a neutralne

Mówiąc o leksyce potocznej, trzeba wspomnieć o kategorii wyrazów stylistycznie neutralnych. Niektórzy określają je terminem „общеупотребительные”. Zgodnie z definicją Gwozdiewa należą tu „[...] nazwy przedmiotów,

³⁹ Gwozdiew przypomina, że częste są wypadki, w których zaliczenie wyrazu do właściwej kategorii sprawia trudności. Wynika to z braku ścisłych definicji. (Gwozdiew, *Oczerki po stilistikiе russkogo jazyka*, s. 62.

⁴⁰ Gwozdiew, *ibidem*, s. 77–82.

zjawisk, określenia działań i jakości stosowane zarówno w języku książkowym jak i w potocznym”⁴¹.

Są to przykładowo takie wyrazy i zwroty: ни к чему, серьёзно, умный, недогадливый, незачем, одолжить, убрать (квартиру), ложиться спать, уходить, работа, отдых, разговор, быстро, медленно, стол, стул i inne.

Słownictwo neutralne jest tłem dla wyrazów o bardziej specyficznym zabarwieniu semantycznym.

Interesujące jest w związku z powyższym porównanie niektórych wyrazów neutralnych oraz ich odpowiedników semantycznych o charakterze potocznym:

neutralne	potoczne
ни к чему	аховое
умный	умница
незачем	зря
недогадливый	непонятливый

Szczegółowa analiza różnic między leksyką potoczną a neutralną jest treścią zainteresowań autorów prac językoznawczych. Powyższe porównanie służy tylko zaakcentowaniu powszechności zjawiska.

Ucząc rosyjskiego języka potocznego w naszych warunkach szkolnych, z reguły rezygnujemy z wprowadzania leksyki typowo potocznej. Takie rozumienie treści procesu dydaktycznego w omawianym zakresie wydaje się słuszne, bo realne. Znajduje ono uzasadnienie w małej ilości godzin, liczebności klas oraz w innych czynnikach, które określają specyfikę nauczania szkolnego.

5. Składnia

Określenie „składnia języka potocznego” traktuję jako synonimiczne w stosunku do terminu „składnia dialogu”. Jest to bowiem dziedzina, w której można ewidentnie wyodrębnić różnice między językiem książkowym a potocznym. Mimo oczywistej wagi dydaktycznej sformułowanego sądu, składnia języka potocznego nie została jeszcze dokładnie zbadana. Taki stan rzeczy można częściowo tłumaczyć faktem, że zagadnienie jest niezmiernie skomplikowane, a badania trwają stosunkowo krótko. Przy analizie składni dialogu wydaje się oczywiste rozpatrywanie jej właściwości w naturalnych granicach określonych przez repliki⁴². Specyficzne zwroty języka potocznego

⁴¹ Gwozdiew, *ibidem*, s. 64.

⁴² W źródłach radzieckich replikę dialogu sytuacyjnego definiuje się jako wypowiedzenie, którego granicę i treść określa zmiana osoby interlokutora. Te wypowiedzenia są ze sobą ściśle związane poprzez leksykalno-strukturalne środki wyrazu.

Podaję przykładowo kilka replik tworzących całość semantyczną:

- чѐм вы так долго?
- О чѐм, о чѐм! Сама знаешь о чѐм!
- И не знаю и догадываться не думаю!

występują tu w formie dwunastu konstrukcji leksykalno-składniowych. Sygnalizując istnienie takiego podziału, sądzę jednocześnie, że jest on bezprzedmiotowy w odniesieniu do celów nauczania szkolnego, gdzie wyznacznikiem są przede wszystkim spostrzeżenia dydaktyków oparte na praktyce nauczania.

Uświadamianie sobie przez nauczyciela określonych różnic między składnią języka książkowego i potocznego pozwala mu dokonywać selekcji oraz tworzyć w procesie nauczania preferencje dla form powszechnie używanych w języku potocznym. Dlatego warto też przypomnieć, że dialog w utworach literackich stanowi strukturę podawczą. Wywodzi się on z rozmowy jako formy kontaktu społecznego w życiu.

Wobec powyższego dialogi sytuacyjne, jako chronologicznie pierwotne, zarówno zasobem leksykalnym jak i budową różnią się nieco od dialogów, którymi operują autorzy utworów literackich. Dialogi sytuacyjne powstają przecież w procesie mówienia, a więc są żywym i bezpośrednim odzwierciedleniem języka potocznego.

Po uwagach ogólnych na temat omawianych różnic celowa wydaje się bardziej szczegółowa analiza poszczególnych elementów składniowych języka potocznego. Literatura zagadnienia zawiera publikacje, w których dokonano szczegółowego opisu wspomnianych wyżej elementów językowych. Mam na myśli przede wszystkim prace, których autorami są: Szwidowa⁴³, Trofimowa⁴⁴, Michlina⁴⁵, Winokur⁴⁶, Kostomarow⁴⁷, Kafkowa⁴⁸ i Gwozdiew⁴⁹.

Ze znajomością składni języka książkowego uczniowie kończą szkołę. Taki stan rzeczy nie budzi zastrzeżeń, jeśli chodzi o nauczanie języka ojczystego. Język potoczny, potrzebny dla celów codziennej komunikacji, uczeń zna przychodząc już do szkoły. Poznając z kolei szczegółowo język książkowy, potrafi w konkretnych sytuacjach dokonywać automatycznie wyboru odpowiedniej formy wypowiedzenia.

Języka obcego uczymy z założeniem, że uczeń powinien praktycznie opanować jego konstrukcje w takim stopniu, aby umiał nimi operować w zakresie prostych spraw życia codziennego. Dlatego przez ćwiczenia trzeba utrwalać w jego świadomości pewne charakterystyczne elementy składni języka potocznego. Mają one często charakter specyficzny, nieporównywalny.

W polskiej literaturze nie spotykamy podobnej definicji. Ogólnie przyjęto tu definiować replikę jako odpowiedź na słowa partnera w dialogu. Wydaje się, że dla celów dydaktycznych słuszniejsze będzie przyjęcie definicji bardziej szczegółowej, proponowanej w źródłach radzieckich.

⁴³ Szwidowa, *Oczerki po sintaksisu russkoj razgowornoj rieczii*, s. 950 i nast.

⁴⁴ Trofimowa, op. cit., s. 3 i nast.

⁴⁵ Michlina, op. cit., s. 5 i nast.

⁴⁶ Winokur, *O niekotorych sintaksiczeskich osobennostiach razgowornoj rieczii w sowremennom russkom jazykie*, Moskwa 1953, s. 17 i nast.

⁴⁷ Kostomarow, *K itogam diskussii o razgowornoj rieczii*, s. j.w.

⁴⁸ O. Kafkowa, *Woprosy dialoga w obuczenii russkomu jazyku*, „Russkij jazyk za rubiežom”, 1968, nr 1.

⁴⁹ Gwozdiew. op. cit.

Uzasadnione wydaje się jednak wyodrębnienie w pierwszym rzędzie elementów składniowych języka książkowego. Przyjęcie takiej kolejności podyktowane jest faktem nagminnego wśród uczniów polskich operowania w rozmowie potocznej konstrukcjami języka książkowego. Są to przykładowo takie konstrukcje:

a) Zdania złożone o różnorodnej, najczęściej podrzędnej strukturze. Występują one często w formie okresów warunkowych. Natomiast w języku potocznym obok zdań złożonych nierozwiniętych lub współrzędnie złożonych.

b) Zdania pojedyncze wchodzące w skład złożonych najczęściej są połączone spójnikami, które zawsze podkreślają współzwiązek znaczeniowy. Na przykład spójnik *потому что*, wyrażający przyczynę: Он не поехал, потому что у него оказалась срочная работа. W podobnych sytuacjach w języku potocznym stosuje się konstrukcje bezspójnikowe, które zwiększają dynamizm wypowiedzi: Он не поехал, оказалась срочная работа.

c) W języku książkowym również w zdaniach pojedynczych stosujemy spójniki. Podkreśla to związki znaczeniowe między poszczególnymi częściami zdania. Wymienionemu celowi służą spójniki: так как, не только, но и, если не, то, пусть не, то.

W określonych wyżej sytuacjach w języku potocznym najczęściej unikamy spójników. Wynika to z typowej oszczędności w stosowaniu językowych środków wyrazu, podyktowanej rolą kontekstu i konsytuacji.

d) Tylko w stylu książkowym występują imiesłowy przysłówkowe: Конструктор, демонстрируя чертёж, разъяснял особенности новой модели. Исследуя изо дня в день условные рефлексы, можно довольно точно заранее предсказать наступление судорог⁵⁰.

e) Rzeczowniki odsłowne w zdaniach podrzędnych są typowe dla wypowiedzi o charakterze książkowym: То же в случае оборонительного рефлекса при попадании в рот собаки отвергаемых веществ. Але ...если в рот собаки попадают отвергаемые вещества.

f) W konstrukcjach składniowych języka książkowego dominuje genetywus rzeczownika, podczas gdy w języku potocznym przeważa użycie nominatiwu i akuzatiwu. Przewagę wyżej wspomnianych form uzasadnić można faktem, że genetywus wyraża najczęściej stosunek podporządkowania charakterystyczny dla wypowiedzi języka książkowego. Na przykład: Все наши собаки подвергаются предварительной лёгкой операции выведения нормального конца протока слюнной железы на кожу, наружу.

Przystępując z kolei do prezentacji elementów składniowych stricte języka potocznego, słuszne wydaje się przypomnienie podstawowych właściwości ogólnych tej składni. Należy tu przede wszystkim mnogość zdań niepełnych, w których niedomówienia językowe są w pełni kompensowane przez

⁵⁰ Cytowane przykłady pochodzą z pracy Gwozdiewa, op. cit., s. 209—210.

mimikę i konsytuację. Stosowanie wymienionych pozajęzykowych środków wyrazu wynika z sytuacyjności języka potocznego. Mimika i gesty najczęściej spełniają rolę replik.

Ilustracją roli kontekstu i konsytuacji w omawianym aspekcie, są repliki będące zapisem żywego języka.

- Вас просят передайте корзину!
 - Не очень-то вы вежливы.
 - Простите меня, я вежливая!
 - Значит, мы с вами по-разному её понимаем...
-
- С тобой что-то случилось?
 - А тебе-то что?
 - Мне ничего. Просто интересно...
 - Вот и не интересуйся!

Kontaminacja, czyli krzyżowanie się form językowych jest typowym skutkiem powstania replik dialogu równoległe do kształtującej się sytuacji oraz zależnie od treści wypowiedzi interlokutora. W dziedzinie składni istota omawianego zjawiska polega na tym, że różna jest konstrukcja początku zdania oraz jego zakończenia. Dzieje się tak w związku z faktem, że interlokutor koncentruje się na treści wypowiedzi nie poświęcając szczególniejszej uwagi formie. Na przykład: *Мне бы памятник при жизни полагается по чину* (tryb warunkowy i orzekający); *Ты хочешь утонуть в Цымлянском море, и чтобы тебя рыбы съели?* (dopełnienie i zdanie dopełnieniowe); *Говори всё по порядку, не, то я тебе устрою.*

W języku potocznym występuje mnogość zdań dopełnieniowych. Semantycznie są one zbliżone do zdań ze spójnikiem *что*. Na przykład: *Помню, она любила хорошо одеваться и прыскаться духами. Ты думаешь, этого достаточно, чтобы тебе тройку поставить?*

Zdania podmiotowe, podobnie jak dopełnieniowe, mają odpowiednik w formach książkowych ze spójnikiem *что*: *Иногда мне думается — надо убежать.*

Typowe dla języka potocznego zdania przyczynowe są pod względem zakresu semantycznego synonimiczne w stosunku do zdań ze spójnikami: потому что, так как: *Грустно мне, у меня друга нет. Она всё время оставалась спокойной, знала себе цену.*

Sytuacja jako atrybut dialogu wpływa na częste stosowanie w wyżej scharakteryzowanych wypowiedziach elips. To zjawisko stylistyczne polega na opuszczaniu poszczególnych wyrazów, kiedy pozwalają na to względy znaczeniowe określone przez kontekst i konsytuację. Na przykład:

- Ты пойдёшь в кино?
- Что-то не хочется...
- А чего тебе хочется?

Przedstawione wyżej niektóre właściwości składni języka potocznego pozostają w zgodzie z opartym na szczegółowych badaniach stwierdzeniu Szwidowej: „Składnia języka potocznego ma swój system norm. Wbrew pozorom nie ma w niej nic z żywiołu”⁵¹.

Specyficzny charakter wypowiedzi języka potocznego wpływa na dużą ilość powtórzeń leksykalnych. Spełniają one różnorodne funkcje. Na przykład:

- Ты придёшь завтра?
- Не могу.
- А в понедельник?
- В понедельник? Думаю, приду.

Albo:

- Расскажи этот фильм.
- Этот фильм? Этот фильм неинтересный.

Wyżej omówiłam niektóre różnice między językiem potocznym i książkowym występujące w granicach poszczególnych kategorii gramatycznych. Różnice te można ująć syntetycznie. Wynikiem takiej syntezy są następujące ustalenia:

a) Każdy akt mowy charakteryzuje ekspresywność, na którą składają się określone cechy tekstu mówionego. Te cechy są wyznacznikiem stanu fizjologicznego i psychicznego rozmówcy. Do nich należy między innymi barwa i natężenie głosu; są to cechy naturalne, które nie wchodzą w ramy systemu języka. Wpływają one na bogactwo i różnorodność rysunku intonacyjnego. Skodyfikowanie ich jest niemożliwe.

b) W języku potocznym notuje się często pewne uproszczenia leksykalne oraz uproszczenia w konstrukcji zdań. To zjawisko jest zrozumiałe w świetle wiadomości o roli mimiki, gestu, kontekstu i konsytuacji w procesie powstawania dialogu sytuacyjnego. Do uproszczeń leksykalnych zalicza się między innymi synekdochy.

c) Brak precyzji w gramatycznym kształcie wypowiedzi uwidacznia się głównie w powszechnym stosowaniu elips oraz kontaminacji.

d) Jeszcze jedną charakterystyczną cechą języka potocznego jest używanie form gramatycznych o znaczeniu innym niż podstawowe. Należy tu między innymi wyrażenie czynności przeszłej formą czasu teraźniejszego; znaczenia trybu warunkowego formami trybu rozkazującego z analogiczną formą drugiego czasownika. Celem jest tu podkreślenie konieczności zachowania danego stanu czy wykonania danej czynności.

e) Często obserwujemy również powtórzenia leksykalne i składniowe w granicach jednego wypowiedzenia, jednej repliki.

f) Bardzo rozpowszechnione jest stosowanie wołaczy, wykrzykników oraz innych form ekspresywnych, które wyrażają modalność.

⁵¹ Szwidowa, op. cit., s. 928 i nast.

Po dokonaniu ogólnej analizy języka potocznego można sformułować wnioski, że najmniej kontrowersji powodują próby określenia składni języka potocznego. W tych granicach charakterystyczne cechy języka potocznego są najbardziej jednoznaczne i najłatwiejsze do sklasyfikowania oraz stosunkowo precyzyjnego określenia.

Dlatego, mówiąc o języku potocznym w aspekcie jego znaczenia w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego, najsłuszniejsze wydaje się preferowanie dialogu. Jest to forma języka potocznego, w której obok intonacji zasadniczą rolę odgrywają specyficzne elementy składniowe.

MIEJSCE I ROLA JĘZYKA POTOCZNEGO W PROCESIE NAUCZANIA JĘZYKA ROSYJSKIEGO W POLSKIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ

Trudno uznać za celowe, potrzebne i możliwe zapoznanie uczniów z całym kształtem zjawisk, które mieszczą się w granicach określonych terminem „język potoczny”. W procesie nauczania mowy dialogowej można uwzględnić tylko te elementy, które kształtują najczęściej spotykane w życiu codziennym reakcje rozumowe i emocjonalne. Utrwalanie replik dialogu kontynuujemy uwzględniając od początku sytuacje bliskie życiu ucznia. Dotyczą one pobytu w szkole i środowisku.

Aby opanować praktycznie konstrukcje dialogowe, nie wystarczy zapamiętanie poszczególnych form pytań i odpowiedzi oraz odtwarzanie ich. Konieczne jest ponadto uogólnienie i systematyzacja form gramatycznych i materiału leksykalnego, który określa kształt poszczególnych replik. Chodzi ponadto o stworzenie warunków do twórczego wykorzystywania poznawanego materiału.

O tych warunkach trudno mówić w niniejszym artykule. Powinny one być przedmiotem oddzielnych, szczegółowych rozważań⁵².

Йоанна Корженевска

НЕКОТОРЫЕ РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ РУССКИМ КНИЖНЫМ ЯЗЫКОМ И РУССКОЙ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧЬЮ

В статье проводится довольно подробная характеристика литературы, связанной со структурой разговорной речи и с обучением разговорной речи в школьных условиях. Исследования в этой области тесно связаны с современным обучением иностранным языкам, ибо в этом обучении широко учитываются требования жизненной практики.

Далее рассматриваются различия между книжным и разговорным языками. Они

⁵² Zob. J. Korzeniewska, *System ćwiczeń w mówieniu w procesie nauczania rosyjskiego dialogu sytuacyjnego*. [w:] *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*, zeszyt 34. Kraków 1970, s. 205 i nast.

выступают во всех языковых категориях, то есть в фонологии и в фонетике, в области морфологии, синтаксиса и лексики.

С проведённым анализом русской разговорной речи тесно связаны выводы, которые могут и которые должны лечь в основу организации процесса обучения русскому языку в польской школе.

Joanna Korzeniewska

SOME DIFFERENCES BETWEEN COLLOQUIAL AND BOOKISH RUSSIAN

In her introductory remarks the author discusses the existing publications on the subject. The history of the interest towards the everyday language in connection with the modern teaching of foreign languages is recalled. Next the contemporary achievement in this domain is precised.

The author then goes on to discuss the differences between bookish and everyday language in all the linguistic categories: in phonology, phonetics, morphology, lexicology and syntax.

The conclusions, which can and should become one of the bases of the teaching of Russian in Polish schools, are closely connected with this analysis of everyday Russian. On these conclusions the paper ends.